

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

©2021 ГАПОНЕНКО Г. І., ЄВТУШЕНКО О. В., ШАМАРА І. М.

УДК 338.48 (477)
JEL Classification: Z32; Q51

Гапоненко Г. І., Євтушенко О. В., Шамара І. М.
Проблеми та перспективи екологізації туризму в Україні

У статті розглянуто сучасні тенденції розвитку туризму, підходи до екологізації туристичної діяльності, досліджено екологічні проблеми управління розвитком туризму в Україні. Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування перспектив розвитку національного ринку туристичних послуг в Україні з урахуванням екологічного фактора. Для реалізації поставленої мети дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналізу та синтезу – при дослідженні наукових засад розвитку туризму; статистичного аналізу, порівняння та узагальнення – при дослідженні впливу екологічних факторів на розвиток ринку туристичних послуг в Україні. Авторами звернено увагу на необхідність підвищення рівня екологічної безпеки подорожей відповідно до критеріїв сталого розвитку. Визначено, що екологізація туризму – це послідовне впровадження ідей парадигми «зеленої» економіки та міжнародного досвіду збереження природи і стійкого навколишнього середовища в сфері природоохоронного законодавства, рекреаційно-туристичної діяльності, регіонального управління, розробки «зелених» технологій, екологічної освіти та рекреаційного природокористування. Виходячи з проведеного в роботі аналізу стану навколишнього середовища та туристичної індустрії в Україні наведено основні напрямки екологізації туризму на макро- і мікрорівнях. Так, на думку авторів, екологічний туристичний продукт повинен відповідати таким вимогам, як: екологічність транспорту, екологічність споживаних продуктів харчування, збір і екологічна переробка сміття за шляхом проходження, використання екологічних будматеріалів для зведення об'єктів розміщення туристів, участь суб'єктів туристичної індустрії у вирішенні екологічних проблем регіону.

Ключові слова: стан навколишнього середовища, туристична галузь, екологізація туризму, витрати на охорону навколишнього природного середовища.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-1-4-10>

Рис.: 2. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 8.

Гапоненко Ганна Ігорівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Євтушенко Олена Віталіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: evtushenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Шамара Ірина Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри туристичного бізнесу та країнознавства, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

UDC 338.48 (477)
JEL Classification: Z32; Q51

Haponenko H. I., Yevtushenko O. V., Shamara I. M. Problems and Prospects of Greening Tourism in Ukraine

The article considers modern tendencies in tourism development and analyzes the existing approaches to greening tourism; ecological problems of managing tourism development in Ukraine. The article aims at substantiating scientifically and theoretically the prospects for developing the national tourism market in Ukraine, taking into account the environmental factor. To attain the aim, the following general scientific and special methods were used: analysis and synthesis were used to study the scientific principles of tourism development; statistical analysis, comparison and generalization helped us to study the impact of environmental factors on the tourism market development in Ukraine. The authors draw attention to the need to increase the level of environmental safety of travelling in accordance with the sustainable development criteria. It is determined that greening tourism is a consistent implementation of the ideas within the «green» economy paradigm and international experience in nature conservation and sustainable environment in environmental legislation, recreational tourism, regional management, development of «green» technologies, environmental education and recreational nature management. The main directions of greening tourism at the macro- and micro-levels have been identified by analyzing the state of the environment and the tourism industry in Ukraine. Thus, the authors believe that an ecologically safe

tourist product should include the following points: environmentally friendly transportation, food consumption, garbage collection and processing throughout the journey; environmentally friendly building materials used for tourist accommodation; participation of tourism business entities in solving environmental problems in the region.

Keywords: expenses for environmental protection, greening tourism, state of the environment, travel industry.

Fig.: 2. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 8.

Haponenko Hanna I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: a.i.gaponenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8998-4795>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/3014481/hanna-haponenko/>

Yevtushenko Olena V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: eevtushenko@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9729-1435>

Shamara Irina M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Tourism and Country Studies, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: shamara@karazin.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2431-9185>

Вступ. Питання взаємодії туризму та навколишнього середовища тісно пов'язані з проблемою сталого розвитку регіону, тобто такого розвитку території, що дозволяє на сьогодні задовольняти всі необхідні потреби населення, але при цьому не ставити під загрозу можливість задоволення потреб майбутніх поколінь. Згідно з концепцією ООН однією з головних умов сталого розвитку є саме екологізація будь-якого виробництва (в тому числі і у сфері послуг) [1].

Декларуючи в директивних документах принцип «зеленої» економіки – «економічно вигідно те, що екологічно безпечно», ООН вважає, що для переходу до «зеленої» економіки світовій спільноті необхідно до 2050 р. інвестувати 2 % світового ВВП у десять ключових секторів: АПК, ЖКГ, енергетику, рибальство, лісове господарство, промисловість, туризм, транспорт, управління водними ресурсами, утилізацію і переробку відходів. Своєю чергою, згідно з висновками експертів UNWTO і UNEP, викладеними у доповіді «Туризм і зелена економіка», сценарій розвитку територій за програмою «зелених інвестицій» дозволить до 2050 р. скоротити енергоспоживання в туристичній сфері на 44 %, а емісію CO₂ на – 52 %. Досягти такого ефекту можна, використовуючи комбінацію заходів, серед яких: технологічні інновації, перехід до екологічного транспорту й ефективний енергетичний і екологічний менеджмент у готельній сфері.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку туризму набувають усе більшої гостроти й актуальності у працях учених, а саме: Є. Богданова, Д. Боуена, Р. Браймера, С. Ванхілла, Д. Гільберта, О. Дуровича, І. Зоріна, В. Квартального, В. Козирева, О. Копанева, К. Купера, О. Меліх, В. Нарштедта, А. Парфіненко, Н. Раскіна, Дж. Суорбрукера, В. Федорченка, Д. Флетчера, В. Цибуха та ін.

Метою статті є науково-теоретичне обґрунтування перспектив розвитку національного ринку туристичних послуг в Україні з урахуванням екологічного фактора.

Виклад основного матеріалу. Звернемося до ситуації, яка склалася в туристичній галузі у зв'язку зі світо-

вою пандемією COVID-19 на початку 2020 р. В UNWTO прогнозують, що в поточному році через пандемію число міжнародних туристів скоротиться на 20–30 % порівняно з показниками 2019 р. При цьому наголошується, що таке падіння буде коштувати галузі 5–7 років розвитку. Наприклад, у 2009 р. на тлі глобальної економічної кризи міжнародні туристичні потоки скоротилися лише на 4 %, тоді як спалах атипової пневмонії у 2003 р. призвів до їх зниження лише на 0,4 % [2].

У контексті мети нашої статті зазначимо, що згідно з фактами, які надаються в багатьох засобах масової інформації, пандемія коронавірусу почала справляти позитивний вплив на екологію: повітря над Китаєм, Америкою і Європою стало чистішим; очистилися канали Венеції. На нашу думку, покращення екологічної ситуації у світі не матиме довгострокового ефекту. Доведемо свою позицію.

Експерти прогнозують, що в результаті зниження економічної і промислової активності у 2020–2021 рр., уперше за часів фінансової кризи 2008–2009 рр., відбудеться скорочення всіх світових викидів і забруднень. Дійсно, дванадцять років тому результатом глобальної рецесії і високих цін на нафту стало скорочення рівня викидів в атмосферу на 50 %. Але вже у 2009 р. промислові гіганти повернулися до колишніх цифр і перевищили докризовий рівень викидів на 5 %.

Проблема сміття також стане ще гострішою. Так, деякі кав'ярні, в тому числі Starbucks, відмовилися наливати каву в багаторазові чашки з гігієнічною метою і поки використовують тільки одноразові стаканчики, які не переробляються.

Крім того, у всьому світі виробляється величезна кількість масок і інших захисних засобів, термін придатності яких не перевищує кілька годин. Китай не справляється з утилізацією медичних відходів. На початку березня в Ухані, епіцентрі коронавірусу, обсяг медичних відходів зріс у чотири рази – до 200 т на день. Однак єдине підприємство з утилізації медичного сміття в цьому місті здатне за добу переробити не більше 50 т відходів.

У 2021 р. будемо спостерігати неймовірний результат заходів незапланованої екологічної політики, але економічна криза, що настане після карантинних заходів, відверне увагу і плановані фінансові вкладення від боротьби з глобальним потеплінням, загрозою біологічного розмаїття і сповільнить перехід на «чисту енергію». Провідний аналітик у сфері чистої енергії Bloomberg висловив думку, що попит на сонячну енергію скоротиться, оскільки корпорації зосереджені на короткострокових економічних стимулах, а не на довгострокових чистих технологіях. Професор наук про систему Землі Стенфордського університету Роб Джексон прогнозує, що фінансова криза, своєю чергою, стане причиною ослаблення або відстрочки реалізації програм великого і середнього бізнесу зі скорочення викидів в океан і повітря.

Але, наприклад, у європейських країнах ще наприкінці ХХ ст. почала реалізуватися «Програма Чистого Виробництва», пріоритетною для якої є розроблена стратегія збереження навколишнього середовища та мінімізація шкідливого впливу господарювання. У випадку з підприємствами індустрії туризму «чисте виробництво» – це використання при створенні і реалізації туристичних продуктів екологічно чистих складових. Також невід’ємною складовою екологічного менеджменту у сфері туризму є стандарт управління природокористуванням ISO 14001 (EMS), створений в 1991 р Міжнародною асоціацією зі

стандартизації. Згідно з даними Всесвітньої туристичної організації, в наш час у світі діє понад 60 міжнародних програм, спрямованих на створення і підтвердження стандартів у галузі екологічної сертифікації. В Україні ж такі програми не є обов’язковими та носять рекомендаційний характер.

Для регіонів нашої країни реаліями є надмірне природно-техногенне навантаження, що загрожує виходу за межі екологічної ємності її території, яке характерне для економічно розвинених регіонів і пов’язане з інтенсивною матеріало- і енергоємністю, надмірною відходністю технологій господарського комплексу, та супроводжується негативними проявами в біосфері. Технології, які використовуються в енергетиці, промисловості, на транспорті, в житлово-комунальному господарстві регіонів України, є енерговитратними і такими, що забруднюють повітря, воду і ґрунт [3].

За оцінками Держкомстату України, на 1 км² території країни припадає 11 т викинутих в атмосферу шкідливих речовин і 35 т відходів I–III класів небезпеки. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферу перевищує 130 кг на одного жителя і в кілька разів більше аналогічного показника в розвинених країнах світу. Це негативно впливає на стан здоров’я населення та екосистеми [4]. У табл. 1 нами наведено викиди забруднюючих речовин у повітря.

Таблиця 1

Викиди забруднюючих речовин і діоксиду вуглецю у повітря у 2010–2019 рр.

Викиди	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	У % 2019 р. до 2010 р.
<i>Викиди забруднюючих речовин, тис. т</i>							
від стаціонарних джерел	4131,6	2857,4	3078,1	2584,9	2508,3	2459,5	59,5
від пересувних джерел*	2546,4	1663,9	м	1645,7	1612,9	1659,5	65,2
<i>Викиди діоксиду вуглецю, млн т</i>							
від стаціонарних джерел	165,0	138,9	150,6	124,2	126,4	121,0	73,3
від пересувних джерел*	33,2	м	23,3	24,0

Джерело: складено авторами на основі [4]

Примітка: без урахування Автономної Республіки Крим, м. Севастополя; *з 2010 р. – по автомобільному, залізничному, авіаційному, водному транспорту та виробничій техніці, з 2016 р. – по автомобільному транспорту

З табл. 1 видно, що кількість викидів за розглянутий період скоротилася більше ніж на третину. На наш погляд, така динаміка пов’язана, перш за все, з військовими діями на Донбасі, внаслідок яких були пошкоджені та перестали функціонувати небезпечні виробничі об’єкти. Наприклад, нафтопереробний завод у Лисичанську, феросплавний завод у Торезькому, «Стірол» у Горлівці.

За версією глобальної бази даних Numbeo, у список з 288 найбільш забруднених міст планети потрапили чотири українські міста – Дніпро (40 місце), Київ (108), Харків (140) і Львів (154). Іноземні туристи досить низько оцінили якість повітря у вказаних містах, насамперед через високу загазованість. Фахівці вважають таку оцінку справедливою і підкреслюють, що українські міста заповнені великою кількістю старих автомобілів з двигунами, які нещадно отрую-

ють атмосферу. Саме вони особливо популярні у небагатих автолюбителів: обсяг продажів машин, які були у споживанні, у 2019 р. виріс у чотири з половиною разів [5].

Скидання забруднених стоків і незворотний водозабір негативно впливають на водні ресурси басейну Чорного моря. Станом на 2019 р. загальна кількість підприємств, що скидають забруднені стічні води, – 539, загальний обсяг скидання – 952 млн м³. Майже дві третини підприємств зі ста «найбільш активних» розташовані в Дніпропетровській (24), Донецькій (19), Львівській (7), Харківській (7) і Луганській (6) областях [4].

Недостатність у більшості населених пунктів країни технології водовідведення, незадовільний стан очисних споруд є основними причинами скидання забруднених стоків у поверхневі водойми. За рівнем раціонального ви-

користання водних ресурсів та якості води Україна посідає в рейтингу UNEP (United Nations Environment Programme) 95 місце серед 122 країн світу.

У вересні 2019 р. Київським міжнародним економічним форумом і UDP Renewables спільно з центром дослідження громадської думки Socis було проведено опитування українських громадян щодо забруднення навколишнього середовища [6]. Його результати свідчать про те, що ця тема, яка у 2014 та 2017 рр. турбувала 34,1 % і 35,4 %

українців відповідно, у 2019 р. стала актуальною для 57 % опитаних. Водночас 76,8 % українців переконані, що заходи щодо поліпшення екологічної ситуації в країні повинні фінансуватися державою. З них 60,4 % покладають на владу роль ініціатора екологічної політики в Україні. Однак тільки 17,4 % українців позитивно оцінюють діяльність української влади в реалізації екологічної та природоохоронної політики. У табл. 2 нами наведено сукупні витрати на охорону навколишнього середовища в Україні.

Таблиця 2

Витрати на охорону навколишнього природного середовища в Україні у 2010–2019 рр.

Показник	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	У % 2019 р. до 2010 р.
Сукупні витрати на охорону навколишнього природного середовища (у фактичних цінах), млн грн	13128,1	24591,1	32488,7	31492,0	34392,3	43735,9	+233,1
у тому числі:							
капітальні інвестиції	2761,5	7675,6	13390,5	11025,6	10074,3	16255,7	+488,6
поточні витрати	10366,6	16915,5	19098,2	20466,4	24318,0	27480,2	+165,1
Видатки бюджету на охорону навколишнього природного середовища, млн грн	2872,4	5529,7	6255,4	7349,3	8242,1	9731,1	+238,8
Частка видатків бюджету на охорону навколишнього природного середовища у загальному обсязі видатків бюджету, %	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7	0,7	-12,5

Джерело: складено авторами на основі [4]

Як бачимо з табл. 2, сукупні витрати на охорону навколишнього природного середовища за розглянутий період зросли на 161,9 %, у тому числі за рахунок збільшення капітальних інвестицій. Видатки бюджету на охорону навколишнього природного середовища також збільшилися на 186,9 %. Але частка видатків бюджету на охорону навколишнього природного середовища у загальному обсязі видатків бюджету з 2010 по 2019 рр. знизилася на 12,5 %. Такі показники свідчать про те, що видатки бюджету взагалі за вісім років зросли, але частка в них на екологічні заходи зменшилася. Цю ж ситуацію наочно демонструє рис. 1, на якому зображено структуру витрат на охорону навколишнього середовища за джерелами фінансування станом на 2019 р.

Бачимо, що основними джерелами фінансування природоохоронних заходів є власні кошти підприємств та організацій (79,1 %), а силами державного та місцевих бюджетів виділено лише 2,3 % від загальної кількості витрат.

Туризм в нашій країні, своєю чергою, відображає її внутрішній соціально-економічний і політичний стан. Так, військова агресія Росії та анексія Криму різко скоротили потік іноземних туристів, а інфляція і девальвація гривні в 2014–2015 рр. зумовили зменшення кількості внутрішніх туристів (рис. 2).

Для України, яка має різноманітні та значущі рекреаційно-туристичні ресурсні можливості, але не всти-

гла розвинути й об'єднати всі основні ланки індустрії туризму в єдиний ланцюг, загроза перетворитися на аутсайдера в світовому туристичному процесі може стати більш ніж очевидною. Це застереження впливає і зі специфічних умов та особливостей розвитку туристичного ринку країни. В останні роки простежується одновекторність у розвитку туристичного ринку, де домінуючим видом є виїзний туризм.

Водночас відсутні необхідні інституційні преференції для розвитку внутрішнього та в'їзного, екологічного туризму в регіонах, що фактично перетворило туризм на постійний і потужний канал відтоку валютних ресурсів країни. Це породжує хронічний дефіцит оборотних коштів, необхідних для задоволення потреб внутрішнього ринку, і не може не позначатися на обсягах їх залучення в розвиток екологічної туристської інфраструктури України. Розвиток внутрішнього туристичного ринку стримується і браком бюджетних і позабюджетних коштів, відсутністю кредитування за прийнятними ставками, а також сприятливих умов, що стимулюють приплив міжнародних і внутрішніх інвестицій у туристичний сектор економіки [7].

Повертаючись до ситуації, що склалася як у світовому, так і вітчизняному туризмі, потрібно зазначити, що виїзного туризму як у 2020 р., так і у 2021 р. майже не буде, а ось внутрішній постраждає суттєво менше, оскільки його сезон стартує раніше, і обмежень на нього накла-

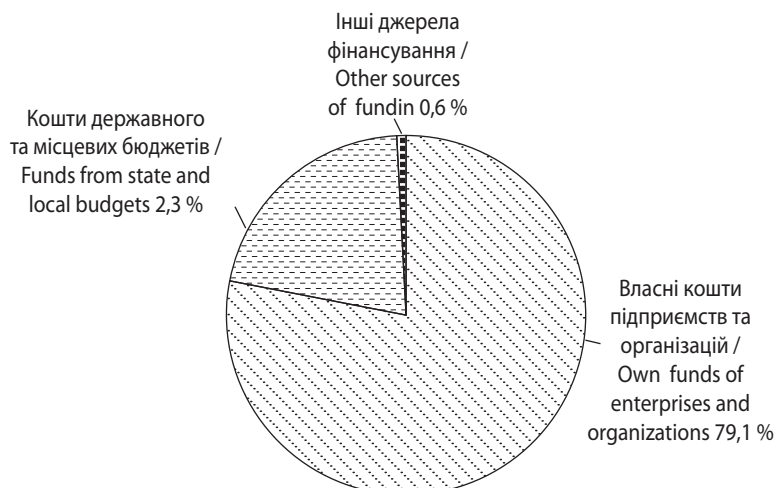

Рис. 1. Структура витрат на охорону навколишнього природного середовища за джерелами фінансування, 2019 р. [4]

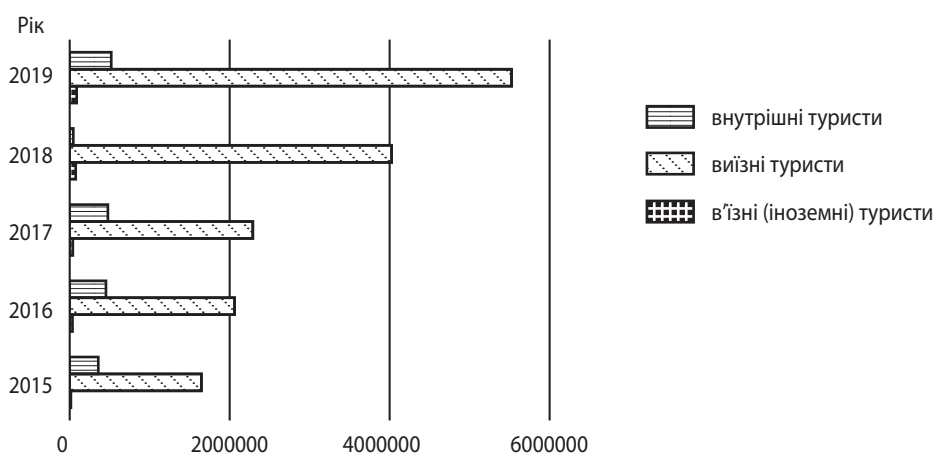

Рис. 2. Структура туристичних потоків, обслуговуваних суб'єктами туристичної діяльності України у 2015–2019 рр.*

Джерело: складено авторами на основі [4]

Примітка: *без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

дається набагато менше. За таких умов конкуренція на внутрішньому туристичному ринку зростатиме, а разом з нею – антропогенне і техногенне навантаження на туристичні дестинації.

Але не тільки навколишнє середовище залежне від туризму – сталий розвиток туристичної індустрії також неможливий без поліпшення екологічної ситуації в регіоні. Туризм особливо чутливий до клімату, який визначає тривалість і якість туристських сезонів. На сьогодні туризм не тільки втрачає в своєму розвитку від глобального потепління, а й сам є вектором зміни клімату, відповідаючи приблизно за 5 % світових викидів CO₂ (з них 2 % припадає на авіаперельоти, 1,7 % – на наземний транспорт, 1 % – на готельне господарство) [2].

Збереження цілісності навколишнього середовища є найважливішою передумовою розвитку туризму, оскільки тільки екологічно чисті регіони приваблюють туристів і сприяють їх повноцінному відпочинку. Руїнування на-

вколишнього середовища рано чи пізно призводить до зникнення в регіоні туризму як сфери діяльності. Виходячи з вищесказаного в табл. 3 нами наведено системне бачення взаємовпливу двох досліджуваних детермінант у контексті прямого і непрямого впливу.

З табл. 3 бачимо, що при всіх своїх безперечних плюсах для регіону розвиток туризму супроводжується низкою негативних ефектів.

Серед найбільш значущих негативних наслідків впливу туризму на навколишнє і соціокультурне середовище можна виділити такі:

- надмірне використання природних екосистем внаслідок одноразового збільшення кількості людей у місцях відпочинку;
- зміна природних областей для розміщення об'єктів туризму, перевищення допустимих антропогенних навантажень на навколишній ландшафт;

Взаємовплив туристичної галузі та стану навколишнього середовища

Приклади прямого впливу		Приклади опосередкованого впливу
знищення представників місцевої флори і фауни	Туристична галузь	зміна в поведінці представників місцевої фауни
зміна природних ландшафтів і мікроклімату екосистеми		зміна фізико-хімічних властивостей ґрунтів і води
підвищення загрози виникнення пожеж		зміна ставлення туристів до проблем стану навколишнього середовища
забруднення екосистеми за рахунок зростання побутових відходів		поступове знищення традиційних цінностей культури і побуту етносів
забезпечення, насамперед, можливості організації відпочинку та рекреації людини		глобальне потепління і зміна кліматичних поясів
вплив на вибір видів туристичної діяльності конкретної території	Стан навколишнього середовища	зростання проблематики забезпечення прісною водою
виникнення природних катаклізмів надзвичайного характеру, що завдають значної шкоди індустрії туризму		зростання проблематики безперебійного забезпечення продовольством
вплив на формування особливостей туристичних ресурсів і інфраструктури пляжного відпочинку		забруднення та, як наслідок, зuboжіння ресурсної бази Світового океану
Приклади прямого впливу		Приклади опосередкованого впливу

Джерело: складено авторами

- підвищення шумового забруднення за рахунок збільшення загальної кількості транспортних засобів;
- масовий приплив туристів, який надає негативний вплив на культуру і спосіб життя мешканців малих історично значущих поселень;
- надлишкові антропогенні навантаження, що призводять до втрати історичної та архітектурної спадщини, зміни місцевих галузей економіки, які стають все більш залежними від туризму і впливають на зміну вигляду регіону;
- руйнування існуючого соціального устрою, що веде до втрати звичних цінностей, і зіткнення інтересів різних груп місцевого населення.

Для забезпечення сталого розвитку регіону туристична діяльність, як будь-яка інша, не повинна перешкоджати виконанню таких умов екологічної стійкості: просте відтворення відновлюваних природних ресурсів – тобто незменшення в часі їх кількості і здатності відновлюватися; низькі темпи вичерпання запасів невідновлюваних природних ресурсів з перспективою їх заміни в майбутньому на альтернативні види; мінімізація відходів на основі впровадження маловідходних, ресурсозберігаючих технологій; неперевищення сучасного рівня забруднення навколишнього середовища [8].

Таким чином, процес екологізації туризму має на сьогодні велике значення і для забезпечення безпеки туристських маршрутів, і для підвищення якості та конкурентоспроможності окремих туристичних продуктів, і для розкриття соціально-економічного потенціалу туристичного регіону. Виходячи з проведеного в роботі аналізу стану навколишнього середовища та туристичної індустрії в Україні в табл. 4 нами наведено основні напрямки екологізації туризму на макро- і мікрорівнях.

Висновок. Отже, екологізація туризму розглядається нами як послідовне впровадження ідей парадигми «зеленої» економіки і міжнародного досвіду збереження природи і стійкого навколишнього середовища у сфері природоохоронного законодавства, рекреаційно-туристичної діяльності, регіонального управління, розробки «зелених» технологій, екологічної освіти та рекреаційного природокористування. Екологічний туристичний продукт повинен відповідати таким вимогам, як: екологічність транспорту, екологічність споживаних продуктів харчування, збір і екологічна переробка сміття по шляху проходження, екологічні будматеріали, використовувані при зведенні об'єктів розміщення туристів, посильну участь всіх суб'єктів туристичної індустрії у вирішенні екологічних проблем регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Pratt L., Rivera L., Bien A., Peeters P. M. Tourism investing in energy and resource efficiency. 2010. URL: <https://pure.buas.nl/en/publications/tourism-investing-in-energy-and-resource-efficiency>
2. United Nations World Tourism Organization (UNWTO). URL: <http://www2.unwto.org/>
3. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2009 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Numbeo. URL: <https://www.numbeo.com/common/>
6. Чи готові українці до зміни клімату. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/624093.html>
7. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів

Основні напрямки екологізації туризму

Напрямки екологізації туризму				
Реалізація системної екологічної політики держави	Впровадження ресурсозберігаючих технологій	Екологізація транспортної системи	Екологізація утилізації побутових і промислових відходів	Екологізація соціальної сфери
<i>Мікрорівень</i>				
Розробка і реалізація програм екологічного туризму	Впровадження ресурсозберігаючих технологій на підприємствах сфери туризму	Введення в експлуатацію екологічно чистого транспорту на підприємствах сфери туризму	Впровадження сучасних технологій переробки й утилізації сміття на підприємствах сфери туризму	Розробка основних освітніх програм і навчально-методичних матеріалів у сфері екологічної освіти в туризмі
<i>Макрорівень</i>				
Моделювання національної екологічної політики в контексті розвитку сфери туризму	Державна підтримка та стимулювання ресурсозберігаючих технологій у туристичному бізнесі	Системний перехід на екологічно чистий транспорт у сфері туризму	Державна підтримка та стимулювання сучасних технологій переробки та утилізації сміття в туристичному бізнесі	Розробка стандартів екологічної освіти в туризмі

Джерело: складено авторами

Україні від 16.03.2017 № 168-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>

8. Haponenko H. I., Kravchuk I. I., Kravchuk I. A., Shamara I. M., Marchuk N. A. The information means to promotion green tourism. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2019. Vol. 4. No. 31. P. 497–505.

DOI: 10.18371/fcaptp.v4i31.191003

REFERENCES

Chy hotovi ukraintsi do zminy klimatu" [Are Ukrainians Ready for Climate Change?]. <https://ua.interfax.com.ua/news/press-release/624093.htm>

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Haponenko, H. I. et al. "The information means to promotion green tourism". *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 4, no. 31 (2019): 497-505.

DOI: 10.18371/fcaptp.v4i31.191003

[Legal Act of Ukraine] (2009). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

[Legal Act of Ukraine] (2017). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80>

Numbeo. <https://www.numbeo.com/common/>

Pratt, L. et al. "Tourism investing in energy and resource efficiency". 2010. <https://pure.buas.nl/en/publications/tourism-investing-in-energy-and-resource-efficiency>

United Nations World Tourism Organization (UNWTO). <http://www2.unwto.org/>.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2021 р.